

● معرفی و نقد کتاب

واژه‌های مشترک زبان‌های فارسی و پشتو

سیدقیوم سلیمانی، واژه‌های مشترک زبان‌های فارسی و پشتو (پیشاور: سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۲).

در پیشاور در زمینه معرفی کتاب و اهمیت انتشار آن سخنرانی کردند. گزارشی از این مراسم در زیر ارائه می‌شود:

کتاب واژه‌های مشترک زبان‌های فارسی و پشتو در بردارنده نزدیک به ۴۰۰۰ واژه مشترک بین زبان‌های فارسی و پشتو می‌باشد. این کتاب در سال ۱۳۴۶ به عنوان پایان نامه دوره دکتری، توسط آقای دکتر سیدقیوم سلیمانی - دانشجوی وقت دانشگاه تهران - نگاشته شده است و اینک بعد از ۳۵ سال توسط سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران در پیشاور چاپ شده است.

تعداد لغات مشابه و واژه‌های مشترک بین دو زبان بیشتر از آنچه می‌باشد که در این

ایسن کتاب طی مراسمی در تاریخ

۱۳۸۲/۱/۲۳ در سالن هتل کتینانتال شهر

پیشاور برگزار شد معرفی گردید. در این مراسم

آقای سراج‌الحق وزیر ارشد ایالت سرحد

(وابسته به جماعت اسلامی) به عنوان میهمان

خصوصی و جمعی از اساتید و صاحب‌نظران

از جمله پروفیسور پریشان ختک رئیس شورای

هنر اباسین و رئیس سابق کمیسیون مالی

دانشگاه‌های پاکستان، آقای صاحب‌زاده

نورالحق قادری نماینده مجلس ملی از منطقه

قبایل خیبر، آقای افراسیاب ختک رئیس

کمیسیون حقوق بشر پاکستان، آقای سیدقیوم

سلیمانی نویسنده کتاب فوق و آقای عباسعلی

عبداللهی سرکنسول جمهوری اسلامی ایران

مجموعه و در یک مدت زمان محدود گردآوری شده است. تحقیق جامع و همه جانبه درخصوص رابطه زبان‌های فارسی و پشتو نیازمند پژوهش بیشتر از سوی پژوهش‌گران مطلع می‌باشد. به گفته برخی از کارشناسان ۶۰ درصد لغات پشتو از زبان فارسی گرفته شده است. به گونه‌ای که می‌توان اظهار کرد این زبان نیز همچون دیگر زبان‌ها و لهجه‌های رایج در نقاط مختلف ایران همچون زبان‌های کردی، گیلکی و لری، شاخه‌ای از زبان فارسی می‌باشد که تغییر شکل اندکی یافته است و از آنجا که قوم پشتون در خارج از محدوده جغرافیایی ایران زندگی می‌کنند این تغییر قدری محسوس بوده و کلمات و لغات دیگری از زبان‌های انگلیسی، اردو، سنسکریت و عربی بدان اضافه شده است. همچنین علاوه بر واژه‌های مستدرج در این کتاب و دیگر واژه‌های مشابه، لغات و اصطلاحات دیگری در زبان پشتو وجود دارد که صرفاً اندکی تفاوت گفتاری و آوایی با زبان فارسی دارد از قبیل:

مازی بی خین = نماز پیشین

مازی بگر = نماز دیگر (عصر)

مازخام = نماز مغرب

ماز خفتن = نماز عشاء

نماز صبح به همین صورت در زبان پشتو به کار

برده می‌شود.

از طرفی بسیاری از مصادر زبان پشتو نیز از زبان فارسی گرفته شده است همچون:

نازیدل = نازیدن

سپارل = سپردن

رسیدل = رسیدن

پیداوول = آفریدن

پشتون‌ها یا پختون‌ها که هرودت مورخ یونانی - براساس یک نظریه نه چندان دقیق و مستند - آنان را پکتین و پکتویس خوانده و سرزمین آنها را پکتیکا و پکتیا واقع در بخش شرقی افغانستان قلمداد کرده است، از قبایل آریایی و ایرانی می‌باشند.

رجال علمی و شعرا و نویسندگان سرشناس پشتو زبان نیز عمدتاً تحت تأثیر نویسندگان و شعرای بزرگ ایران همچون حافظ، سعدی و ناصر خسرو بوده و آثار خود را به دو زبان فارسی و پشتو نوشته‌اند. برخی از این شعرا عبارتند از: خوشحال خان - رحمان بابا - امیر حمزه شینواری - حمید مهمند و ادیب پیشاوری و از زنان شاعره نیز می‌توان از شخصیت‌هایی همچون بی بی ناز، بی بی نیک بخته و بی بی حافظه حلیمه نام برد.

این کتاب در راستای اقدامات انجام شده به منظور شناخت بیشتر زبان‌های محلی

ایالت سرحد پاکستان همچون پشتو - هندکو - سرائیکی - سندھی و بلوچی که عموماً از زبان فارسی منشعب شده و قرابتی نزدیک در موضوع و مفهوم با آن دارند، به چاپ رسیده است. متأسفانه به دلیل عدم وجود تسهیلات و امکانات مربوط به نشر و چاپ، کتاب به شکل مطلوبی منتشر نشده است که امید است در چاپ‌های بعدی این نقص برطرف گردد.

نویسنده کتاب، استاد اسبق دانشگاه پیشاور که اینک دوران بازنشستگی را تجربه می‌کند در مقدمه کوتاهی که بیانگر احساس و عاطفه و علاقه او نسبت به ایران و فرهنگ ایران می‌باشد، آورده است:

تادراخت دوستی کی بردهد

حالیاً رفتیم و تخمی کاشتیم
پنداری همین دیروز بود که در کتابخانه
دانشگاه ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران،
استادم جناب آقای دکتر مقدم در بالای اولین
برگ پایان نامه‌ام بیت فوق را نوشت. اکنون سی
و پنج سال از آن تاریخ می‌گذرد و من همچنان
شیفته و شیدای ایرانم. خاطرات ایران، فضای
روح بخش ایران، مردم صمیمی و مهربان ایران،
دین، فرهنگ و تمدن والای ایران جسم و جان
مرا تسخیر کرده است. وصف حال من همواره
این بیت علامه اقبال است که پس از دیدار

کوتاهی از ایران سرود:

حلقه گرد من زندیای پیکران آب و گل
آتش می در سینه دارم از نیاکان شما
اشعه‌های مرمین این شعله مقدس
جان‌های پاک دو ملت ایران و پاکستان را در
طول تاریخ به هم مرتبط ساخته است. جای
بسی خوشحالی است که فرستادگان و نمایندگان
جمهوری اسلامی ایران که اغلب دانش دوست
و فرهنگ پرور هستند اقدام به چاپ پایان‌نامه
دوره دکترای اینجانب نموده‌اند. با امید روزی که
نهال دوستی و برادری دو کشور ایران و پاکستان
تبدیل به درختی با ریشه‌های وسیع و شاخه‌های
پرشکوفه گردد.

تاریخ انتشار کتاب با سفر ریاست
محترم جمهوری اسلامی ایران حضرت
حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای خاتمی
به پاکستان، مقارن گردید. در طول سفر ایشان،
یک نسخه از این کتاب به وسیله آقای آفتاب
احمدخان شیرپائو وزیر آب و برق پاکستان -
وزیر همراه هیأت - که خود پشتو زبان نیز
می‌باشد به جناب آقای خاتمی هدیه شد.

در تاریخ ۱۳۸۱/۱/۲۳ مراسم
رونمایی (معرفی) کتاب با حضور رجال علمی
ایران‌شناسان و اساتید دانشگاه برگزار شد که در
زیر تلخیصی از اظهارات مطرح شده می‌آید:

آقای سراج‌الدین وزیر ارشد ایالت سرحد اظهار داشت: من در دوران تحصیل از ایران دیدن نمودم. دوران آغاز انقلاب اسلامی در ایران بود که پیر و جوان و در و دیوار آن کشور از روحیه انقلاب اسلامی سرشار بود. من ایران را کشور خود احساس می‌کردم، الان هم همین احساس را دارم. تهران را نسبت به اسلام‌آباد عزیزتر می‌بینم. اگر تاریخ بشریت را مطالعه کنیم در می‌یابیم که جنگ‌ها نه براساس زبان بلکه براساس نژادپرستی بوده است. کار آقای سیدقیوم قابل ستایش است، ایشان در این کتاب تلاش نموده تا چند کشور منطقه را متحد سازد. من هم تصمیم گرفته‌ام زبان فارسی را یاد بگیرم زیرا اکثر اسناد و مدارک ما به زبان فارسی نوشته شده است، اگر چه استعمارگران از گسترش و نفوذ زبان فارسی در منطقه ما وحشت دارند.

آقای پروفیسور پریشان ختک رئیس

شورای هنر اباسین و رئیس کمیسیون مالی دانشگاه‌های پاکستان نیز گفت: قدمت زبان فارسی به اندازه قدمت ملت ایران است. زبان فارسی به عنوان زبان ماقبل تاریخ نیز معرفی شده است. سرزمین ایران حتی قبل از ورود آریائی‌ان آباد بود. فارسی یک زبان علمی و ادبی می‌باشد. نفوذ زبان فارسی منطقه‌ای فراتر از ایران را در برمی‌گرفت. برای مسلمانان علاوه بر

قرآن مجید، اسکندرنامه، گلستان، بوستان و شاهنامه که از آثار معروف ایرانی‌ها می‌باشد محترم شمرده می‌شود. کتاب آقای سیدقیوم در زمینه جمع‌آوری چهارهزار واژه مشترک فارسی و پشتو یک شاهکار می‌باشد و اگر کوشش بیشتری کند، می‌تواند کتاب را توسعه دهد و بیش از چهارده هزار واژه را جمع‌آوری نماید.

آقای افراسیاب ختک رئیس کمیسیون حقوق بشر پاکستان همچنین اظهار داشت: ایران از آریانا استخراج شده است و این منطقه که مازندگی می‌کنیم خاک آریانا می‌باشد و تحت نفوذ فرهنگ ایران بوده است. تمدن و فرهنگ ما یکی است اما مناسفانه استعمار ما را تجزیه کرده است. آثار بزرگ فارسی تنها متعلق به ایرانی‌ها نمی‌باشد. شاهنامه فقط مربوط به ایرانی‌ها نیست. این کتاب مربوط به ما نیز بوده و بیانگر فرهنگ و تمدن ما می‌باشد.

صاحب زاده نورالحق قادری نماینده مجلس ملی اظهار داشت: زبان یک وسیله ابلاغ بین ملت‌ها می‌باشد و هیچ کس نمی‌تواند ادعا کند که زبان او برتر و بهتر از دیگر زبان‌ها است. زبان در ذات خود شیرین و تلخ نبوده بلکه این محققان و انسان‌ها هستند که آن را تلخ و یا شیرین می‌سازند. در این کتاب تلاش شده است تا چهار کشور ایران، افغانستان، پاکستان و

دوستی‌ها و همکاری‌های فیما بین و کمک گرفتن از توانمندی‌های یکدیگر ابتدا از نقاط مشترک استفاده می‌کنند، سازمان‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نیز اغلب با استفاده از نقاط مشترک یکدیگر تشکیل می‌گردد و با تکیه بر همین مشترکات و تشابهات آقای سیدمحمد خاتمی رئیس جمهور حکیم و دانشمند و فاضل جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با طرح‌های خطرناک و فتنه جوینان افراد به اصطلاح دانشمند که تنگ نظرانه و کوتاه بینانه جنگ تمدن‌ها را مطرح کرده‌اند گفتگوی تمدن‌ها و فرهنگ‌ها را مطرح فرمودند.

بحث ما و هدف گردهمایی معرفی مشترکات دوزبان در قالب کتابی تحت عنوان واژه‌های مشترک پشتو و فارسی می‌باشد. من ادیب نیستم. اما با اطلاع کمی که از ظواهر کلمات اردو دارم می‌بینم این زبان ده‌ها میلیون مسلمان ساکن در شبه قاره هند و پاکستان چقدر با زبان فارسی مشترکات و تشابهات دارد. وقتی روزنامه‌ها و مجلات پشتو زبان را مرور می‌کنم متوجه می‌شوم چه تعداد کثیری کلمات تشابه و مشترک فارسی و پشتو در آن موجود است. وقتی اخبار ساعت ۵ بعد از ظهر تلویزیون به زبان هندکو را با علاقه گوش می‌کنم می‌بینم همان کلمات که در فارسی دارد و پشتو به کار

تاجیکستان بیشتر با هم نزدیک شوند.

آقای دکتر سیدقیوم سلیمانی گفت: زمانی که من در دانشگاه تهران به تحصیل و تحقیق اشتغال داشتم، آقای پروفیسور انوشه رئیس بخش زبان‌های آریایی و ایرانی عنوان کردند که اکثر واژه‌های زبان پشتو با زبان فارسی مشابهت دارند. لذا آنان از من خواستند به این کار اقدام نمایم و من حدود ۱۸ ماه در دانشگاه تهران زبان پشتو را تدریس کردم. تالیف این کتاب را به عنوان وظیفه‌ای که نسبت به معرفی ارتباط زبان‌های منطقه با زبان فارسی دارند تلقی کرده امیدوارم در آینده بتوانم این کار را توسعه دهم.

آقای عباسعلی عبدالهی سرکنسول جمهوری اسلامی ایران در پشاور اظهار داشت: این جلسه از آن جهت اهمیت دارد که در مورد رونق بخشیدن به مشترکات و تشابهات دوزبان و اجر نهادن و قدردانی کردن از زحمات و کوشش‌های خیرخواهانه و حسن نیت یک استاد ارجمند تشکیل گردیده است. اندیشمندان و اساتید ادب و اهل علم و قلم در مورد ریشه‌های تاریخی مشترکات دوزبان اظهار نظر خواهند فرمود. امروز برای حل معضلات سیاسی، اقتصادی، تجاری و اختلافات مرزی و ارضی و یا برای توسعه روابط و گسترش

می‌رود در هندکو استعمال می‌گردد یا به تعبیر دیگر همان کلمات و واژه‌ها که در زبان هندکو استفاده می‌شود در زبان‌های اردو- پشتو و فارسی وجود دارد و به تعبیری زبان فارسی، اردو، هندکو، پشتو و سرائیکی خواهران و برادران یک خانواده هستند که نام‌های متفاوت و بعضاً "صرفاً" لهجه‌های متفاوت دارند، با همین نسبت خواهری و برادری یک خانواده است که ویژه‌گی‌های متشابه و مشترکات زیاد دارند، مثل زبان فارسی که در ایران، فارسی گفته می‌شود و در افغانستان دری یاد می‌شود و در تاجیکستان به آن زبان تاجیک می‌گویند، ریشه و محتوا یکی است.

در مورد روابط فارسی و اردو به نظرم کارهای زیادی صورت گرفته است. از اسلام‌آباد، لاهور، کراچی و تا دهلی‌نو، حیدرآباد، دکن این همکاری بین دو زبان در مراکز تحقیقاتی و انتشاراتی در دانشگاه‌های پاکستان و هند صورت می‌گیرد. لیکن روابط بین فارسی، هندکو، پشتو و سرائیکی تاکنون به صورت متمرکز، جدی و رسمی صورت نگرفته است که امیدوارم با ویژگی‌هایی که شهر پیشاور دارد و محل تلاقی چهار زبان هندکو، پشتو، فارسی، اردو و سرائیکی است و در تمام نقاط شهر مردم با این زبان صحبت می‌کنند، دانشگاه پیشاور با

جدیت در معرفی اشتراکات این زبان‌ها به مردم اقدامی صورت دهد.

به نظر من این اقدام آقای سیدقیوم سلیمانی شامل تمامی متشابهات و مشترکات دو زبان نیست بلکه مقدمه‌ای است که اساتید علم و ادب و دانشمندان در توسعه و تکمیل آن اقدام خواهند نمود و امیدوارم در آینده شاهد معرفی کتاب‌های بیشتری در مورد مشترکات زبان‌ها باشیم و دایرة‌المعارف زبان‌های منطقه در آینده تهیه شود.

به هرحال کتاب حاضر که اولین گام اساسی در معرفی زبان پشتو و قوم پشتون- یکی از بزرگ‌ترین قبیله‌های جهان- سی‌باشد، تهیه گردید. بدینوسیله از حمایت و مساعدت جناب آقای صادق خرازی، معاونت محترم سابق آموزش و پژوهش وزارت امور خارجه، جناب آقای محمدمسجدجامعی، مدیرکل محترم اداره کل هماهنگی‌های امور فرهنگی و جناب آقای وحید فرمند ریاست اداره سوم فرهنگی وزارت متبوع که تلاش و حمایت بی‌وقفه‌ای را در این خصوص معمول داشتند، قدردانی می‌شود.

سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران-
پیشاور